

ронення від посади слідчий, прокурор зобов'язані зазначити виклад **обставин**, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилання на **обставини**. Тобто, на підтвердження обставин повинні бути надані самі обставини, що не дивно оскільки фактичні дані (відомості про подію) та їх джерела (дані) є єдиними. Відповідь на питання які обставини повинні бути надані для підтвердження обставин надає ст. 184 КПК України, яка визначає, що для підтвердження важливих для обрання запобіжного заходу обставин необхідно посилатись на підтверджуючі матеріали. Законодавець у ст. 184 КПК України чітко розрізняє функціональне призначення обставин (доказів-відомостей) та матеріалів (доказів-даних). Перші необхідні для прийняття процесуального рішення, а другі для його формування, обґрунтування, підтвердження.

За наведених обставин цілком виправданою та обґрунтованою є позиція М. Є. Шумила та В. П. Гмирка, які пропонують відмовитись від нормативного визначення поняття «доказів», залишивши у сфері правового регулювання їх процесуальні джерела.

Беззаперечно погоджуючись з генетичним зв'язком доказів (відомостей, фактичних даних) з процесуальними джерелами, концепція їх єдності вбачається такою, що містить внутрішні патові протиріччя, свідченням чого є тривалість наукових спорів з приводу розуміння доказів. Як показано вище, природа цих протиріч полягає в ідеальності (суб'єктивності) доказів та матеріальності (об'єктивності) їх процесуальних джерел, а отже генетично суперечливим є й єдине їх правове регулювання.

Глепова Марина Ігорівна

аспірант кафедри кримінального процесу НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ ПИТАННЯ УЧАСТІ ПОТЕРПІЛОГО У ДОКАЗУВАННІ

В роботі розглядаються питання, що стосуються поняття доказування, участі у ньому потерпілого. Особливу увагу присвячено можливості потерпілого приймати участь у доказуванні шляхом одержання висновку експерта.

This analysis addresses issues related to the notion of proof, participation of the victim in proving. Special attention is devoted to the possibility of the victim to participate in proving by obtaining expert opinion.

У кримінальній процесуальній науці ще в 60-х роках минулого століття О. М. Ларіним було доведено, що доказування – це не тільки здійснювана у встановлених законом формах, діяльність слідчого, прокурора, але й інших учасників (суб'єктів) кримінального процесу, яка полягає у дослідженні фактів про вчинений злочин і пов'язаних з ним обставин з метою досягнення визначених законом завдань кримінального судочинства [1, с. 12].

Цілком погоджуючись із таким твердженням, зазначимо, що одним з учасників кримінального процесу, який приймає участь у доказуванні обставин вчинення кримінального правопорушення є потерпілий. Відповідно до ст. 55 КПК України (далі – КПК) потерпілим може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди.

Аналізуючи питання участі потерпілого в доказуванні, С. В. Давиденко звертає увагу на те, що кримінальне процесуальне законодавство має гарантувати не тільки дотримання прав потерпілого на своєчасне відшкодування (компенсацію) завданої кримінальним правопорушення шкоди, а і його активність по встановленню обставин, що входять до предмета доказування під час досудового і судового провадження [2, с. 5].

Для дослідження питання участі потерпілого у доказуванні, необхідно спочатку зазначити, що на відміну від КПК 1960 року, діючий КПК містить чітке визначення поняття доказування, яке полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження (ч. 2 ст. 91 КПК). Розвиваючи цей законодавчий припис, В. Д. Берназ пропонує в ч. 2 ст. 91 КПК закріпити поняття не взагалі доказування, а доказування обставин вчинення кримінального правопорушення [3, с. 178]. На нашу думку, слід погодитись із пропозицією автора, оскільки це поняття найбільш повно відображає зміст діяльності з встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Аналізуючи відповідні норми КПК (п. 3 ч. 1 та п. 3 ч. 2 ст. 56 КПК) можна констатувати, що поряд із правом потерпілого на збирання доказів, законодавчо закріплено і зовсім інше право цього учасника кримінального провадження, а саме – право подавати докази. В подальшому тексті Кодексу законодавець не використовує цей термін стосовно потерпілого, а замість нього застосовується словосполучення «збирати докази». З ме-

тою забезпечення повноцінної участі потерпілого в процесі доказування слід звернути увагу на необхідність розмежувати ці поняття на законодавчому рівні: правом збирати та подавати докази потерпілий наділений на стадії досудового розслідування, а правом подавати – на стадії судового розгляду.

Частиною 3 ст. 93 КПК закріплені способи збирання доказів стороною захисту, потерпілим: витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання до суду належних і допустимих доказів.

Наразі одним з проблемних питань участі потерпілого у доказуванні, яке, на нашу думку, доцільно розглянути, полягає у можливості потерпілого приймати участь у доказуванні шляхом одержання висновку експерта (ч. 3 ст. 93 КПК). Відповідно до ст. 243 КПК правом самостійно залучати експерта наділені тільки сторони обвинувачення і захисту. При цьому ч. 4 ст. 15 Закону України «Про судову експертизу» передбачає можливість проведення експертизи у кримінальному провадженні на замовлення не лише підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, а й потерпілого і його представника [4]. Керуючись принципом законності, слід зазначити, що закони та інші нормативно-правові акти України, положення яких стосуються кримінального провадження, повинні відповідати КПК. При здійсненні кримінального провадження не може застосовуватися закон, який суперечить КПК (ч. 3 ст. 9 КПК). Отже, потерпілий не зможе скористатися своїм правом, передбаченим Законом України «Про судову експертизу», оскільки його положення суперечать чинному кримінальному процесуальному закону. Вказане протиріччя в законодавчих актах практично нівелює право потерпілого на збирання доказів шляхом подання висновку експерта.

З огляду на зазначене вище, можемо констатувати наявність значних розбіжностей у порядках реалізації права потерпілого на отримання висновку експерта, які передбачені КПК та Законом України «Про судову експертизу».

Розглядаючи дану проблематику, О. П. Кучинська зазначає, що вказані норми КПК значно ускладнюють можливість використання потерпілим

та його представником спеціальних знань для відстоювання своїх інтересів у кримінальному провадженні, та свідчать про те, що має місце «відверта диспропорція у правових можливостях потерпілого і сторони захисту в отстоюванні своєї позиції в кримінальному провадженні» [5, с. 231]. Ми підтримуємо пропозицію автора щодо необхідності доповнення ч. 2 ст. 243 КПК положенням про можливість потерпілого самостійно залучати експерта на договірних засадах для проведення відповідної експертизи.

Разом з тим, враховуючи, що Закон України «Про судову експертизу» був прийнятий ще в 1994 році, його положення мають бути приведені у відповідність до чинного кримінального процесуального законодавства. Оскільки вказаний вище Закон є галузевим нормативним актом, який регулює діяльність щодо призначення та проведення експертних досліджень, вважаємо за доцільне закріплення в ньому чіткої процедури, за допомогою якої потерпілий матиме можливість реалізувати своє право на одержання висновку експерта.

Вважаємо, що запропоновані вище доповнення до чинного КПК та законів, що регулюють кримінальні процесуальні відносини заслуговують на увагу з огляду на те, що вони повністю узгоджуються із завданнями кримінального провадження, а саме – захистом особи від кримінальних правопорушень та охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження (ст. 2 КПК).

Список використаних джерел та літератури:

1. Ларин А. М. Доказывание на предварительном расследовании в советском уголовном процессе [Текст]: автореф. дис...канд. юрид. наук: 12.00.09 / А. М. Ларин. – Москва: Б. и., 1962. – 15 с.
2. Давиденко С. В. Потерпілий як суб'єкт кримінально-процесуального доказування [Текст]: монографія / С. В. Давиденко; за наук. ред. Ю. М. Грошевого; НЮАУ ім. Ярослава Мудрого. – Х.: ФІНН, 2008. – 296 с.
3. Берназ В. Д. Доказування обставин вчинення кримінального правопорушення за чинним КПК України [Текст] // Право України. – 2013. – № 11. – с. 173–179.
4. Закон України «Про судову експертизу» // Відомості Верховної Ради України. 1994. – № 28. – Ст. 232.
5. Кучинська О. П. Принципи кримінального провадження в механізмі забезпечення прав його учасників [Текст]: монографія / О. П. Кучинська. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 288 с.